

Проф. д-р Надежда Драгова
(балканология)

СТ А Н О В И Щ Е

за научната продукция на д-р Йонка Найденова
в конкурс за ПРОФЕСОР по сравнително литературознание

Моята оценка е улеснена – предполагам че това е валидно и за другите членове на журито – поради обстоятелството, че коментираме компетентността и литературно-творческите приноси на учен и на университетски преподавател с дългогодишен актив и опит и най-вече с отвоюван авторитет в професионалната си среда.

Трудността обаче възниква от новаторството на дискутирана тема за рецепцията в България на унгарската художествена литература. А наследството на унгаристиката в България е много фрагментирано: активно само по време на ярки политически събития и по обхват на съдържание. Още не ни е достъпна значима взаимност по културно-духовно събитие! Линията на културно съмишленичество стои все така пунктирана, поради обстоятелството, че се постига чрез малко личности, които въпреки своята всеотдайност, трудно очертават традиции или по-точно казано: „обществено-призната традиция“.

През втората половина на миналия век ситуацията е много благоприятна (както е отразено и в предложените книги), но предимно институционално: вече унгаристите ни са професионалисти, а не дилетанти, имаме в двете столици културно-информационни центрове, в СУ имаме редовна специалност унгаристика, в Буда Пеща имаме много активна в културните си инициативи българска диаспора. А все още не можем да признаем постигнатото като желан етап на взаимност. Причината е в политическата конфронтация през изминали десетилетия, която предизвика УСИЛНИ периоди и те очертават все още бели полета.

Това ни задължава да преценяваме мястото на всеки унгарист в българската духовност с индивидуални критерии и с подадените му от времето възможности, защото проф. Чавдар Добрев с публикации поясни унгарската ситуация обективно, но българската епоха – задължително отстранена – остава все така премълчавана.

А в тази рамка д-р Йонка Найденова заема една от най-активните проунгарски позиции.

По условие за такъв конкурс се вземат под внимание всички приноси на кандидата. Но тъй като неотдавна като рецензент на доктората разгледах ретроспективно и дотогавашните ѝ научни постижения – с убеждение че в книгата „Унгарски реалии в контекста на културния трансфер“ се концентрират значимите продуктивни приноси от целия предишен период – сега ще съсредоточа вниманието си изключително върху две книги: „Унгаристични пространства“ и „Аспекти в рецепцията на българската художествена литература (края на XIX – XX век) – още повече, че в тях се обосновава значителния теоретичен извод за спецификата на тази толкова сложна рецепция.

За прегледност ще ги систематизирам в параграфи:

- Професионализъм;
- Методология и специфика на постигнатата комуникативност;
- Проблеми, наложени от авторския натюрел;
- Изследователски структури;
- Проблеми, решени в изискванията на най-съвременната социология на книгата;

I. Професионализъм:

Не подлежат на коментар от нас езиковата ѝ подготовка по български и унгарски. Освен, че е проверена чрез многогодишната ѝ преподавателска работа в СУ в специалността „унгаристика“, но тя е резултат и на двете ѝ образования: български (майчин) и училищен – докато завърши гимназия в София; унгарски, придобит в университетското ѝ образование в Буда Пеща, след което тя се омъжва за унгарец и новото ѝ вече унгарско семейство живее в Буда Пеща. Не на шега, а преднамерено ще го нарека синовен език – защото е роден език и на дъщеря ѝ.

Професионалната ѝ реализация бе доказана в периода, в който Найденова беше Директор на Българския културен и информационен център в Буда Пеща. А рафинираната чувствителност на двата ѝ езика – да бъдат за Найденова територията на художествено-естетическия ѝ живот – се демонстрира от преведените ѝ книги – изпълнили вече една респектираща библиотека.

II. Специфика на авторската комуникативност:

Д-р Йонка Найденова е постигнала свой, отличаващ се език. Бих го нарекла „образователен“. Той не е само информативен, нито сухо констативен, а е и *естетически-художествен*, но винаги с терминологична отговорност. Отличава го и моделировката му: в много случаи – съответна

към стиловия релеф на коментирания автор или книга. Поради сживяването си с писателското своеобразие, изследователката общува пред нас с творците сякаш „на живо“, от което неусетно протичат и в нейния стил тям присъщи им стилови нюанси. Така още коментирацията език, който нарекох „образователен“, подсказва рецептивна нагласа или най-малко – предупреждава читателя, че ще общува с литературно-естетическа неповторимост и то в мига на преоткриването ѝ.

Присъщата на езика ѝ есеистична образност приляга дори на заглавията ѝ – да подсказва процесуалност, какъвто е случаят със студията ѝ „Пътят на Петьофи към българския читател“. Още заглавието сполучливо извежда формирания в рецепцията пиетет: в спояване на личен подвиг и поезия.

Не ги привеждам, а са многобройни примерите, с които Йонка Найденова ни се представя в литературния си диалог с високи творчески качества.

III. Авторов натюрел:

С множеството си преводни художествени книги и с подготвените от нея пособия в помощ на преводачите Йонка Найденова вече има зрелостта и предизвикателството да подложи на ТЕОРЕТИЧНА систематизация постигнатото. Реално теоретичните наблюдения възникват от опита ѝ с преводните книги от унгарски и възприемането от българските им читатели, което придава на изводите ѝ убедителна органичност.

За периодизацията на процеса в отделните му проявления тя избира историческата матрица – очертаваща общото в съдбата на двете държави, в миналото, а и в ново време понесли след двете европейски войни еднакви травми от дипломатически решения – оставили извън границите им техни собствени територии и население. На жаргон поражението звучи: „Унгария и България граничат само със себе си“. Ако нямам близък език, близка фолклорна памет поне българи и унгарци имат еднаква национална травмираност и това също предполага емоционални и естетически сближавания. Авторката не афишира този проблем – а даже не проличава в какъв облик той съществува за нея, но че го предполага и следи проличава от етюда ѝ за банатските българи-католици.

Избрана е историческа периодизация, която (по моя преценка) няма да се наложи категорично – предвид интенцията на авторката да изучава главно РЕАЛНИТЕ проявления на рецепцията.

А в това направление тя е неотстъпна.

Зарежда я с много нови и неочаквани до сега методики и я налага като ядро на всичките си най-ново публикувани опуси.

IV. Изследователски структури:

Методологическите подходи са гъвкаво разнообразни и осъзнато степенувани: от обосновани характеристики на наблюдавания унгарски текст - до РЕАЛНИТЕ измерения на рецепцията в предварително очертания период.

Структурирането е замислено в етажна композиция: горното поле представя автора или книгата - литературен феномен в родната му унгарска рецепция. За характеризиране на българския превод анализът слиза до рецензентска текстовост. Четивното - средно поле се използва за определяне на типа литературен трансфер (с посредник, директен и пр.).

В тази композиционна съчетаемост на двата разноезични текста - унгарският текст преживява себе си диахронно: 1) и като повторение на мига на изконното си сътворяване и 2) актуално преживяване в текущия миг на българската рецепция, която би трябвало да е огледална. А художественото отражение т. е. РЕЦЕПТИВНОТО - изявява множественост на аспектите, каквато само изкуството може да преоткрива или да досъздава/придава.

В тази си функция избраната структура е продуктивна да ни открие процеса на рецепцията като двустранно динамичен.

А по отношение на изследователя - издава замисъла му да се опознаят КОНСТРУИРАЩИТЕ „ДРУГОСТТА“ компоненти и да им се потърси ако не адекватност, то задължително художествено-емоционален еквивалент.

Важна отлика на този научен текст е, че преднамерено се занимава с разнородни сближавания - на поезия, проза, селска проза и интелектуална проза, философски наративи, героична поезия, модернистична и пр.

Така натрапчиво биват въведени във възможната им множественост рецептивните случвания. А след прочит оценяваме, че макар и множествени, те не са безразборни: авторката търси примерите на основополагащата си концепция, че *рецепцията е процесуално явление на сближаване или отблъскване в неограничения терен на всички хуманитарни аспекти*. А на теория когато трябва да ги обработва - повишеното ѝ внимание е именно към различието - непредвидимо, изненадващо или очаквано, но поотделно своеобразно.

Можем да признаем, че проблемното разнообразие на авторския текст не е нито преднамерено, нито задължително предпоставено. То израства - предизвикано е; отклик е на реално богатия процес в преводната рецепция, разкрит в изследването.

Така *отговорността към богатството от проявления в процеса на рецепцията е изведена до пътепоказателен теоретичен знак*.

Положено върху сполучливата формулировка, че двустранната интенция на преводачеството е ДА СБЛИЖАВА „ДРУГОТО“ С НАЦИОНАЛНО „СВОЕТО“, изследователката с особена прецизност (на места даже до рецензентска скрупульозност) проверява адекватността на българския превод със „специфичната другост“ в унгарския оригинал. Подобна конкретика би ни уморявала като суперкоректност, ако не отваряше ЗНАЧИМ теоретичен проблем, формулиран и точно, и продуктивно: Доколко преведената дума/текст съхранява „другостта“ на оригиналната „другост“, национална или ментална?

В интерпретаторския текст са посочени преводаческите несполуки в посока към глобализиране, нивелиране, приравняване към общоупотребима матрица.

Това извежда като ценностна квалификацията за „другостта“, също и приоритетна цел на естетическия пренос. Доколко е специално акцентувано проличава от неприемането на други преводачески решения, които сами за себе си не са погрешни, защото са дублет, но замъгляват, размиват, засенчват елементите на другостта в оригинала.

Вече е безспорна отредената висока мисия на превода: да трансферира „другостта“ към реципиента чрез собствения му език, с което го обогатява и образно, и понятийно – ментално, а и го сближава към себе си. В хода на трансфера изискването засяга и отделната чужда дума да, която е общопонятийна да опазва свой облик, ако е отличаваща се, ако излъчва не само смисъла, но и художествено-емоционални енергии.

V. Социология на книгата:

Всички компоненти в анализаторския подход в наблюдаваните книги са съобразени и често подчинени на най-новите постановки в модерната научна област „социология на книгата“. В това поле обаче актуалността на Найденова се пресреща с моята „консервативност“ (навярно). Йонка Найденова възприема такава характеристика на явлението РЕЦЕПЦИЯ, която присъединява и прагматиката: издателска дейност, рецензентска дейност, международни договори и двустранни национални инициативи – все аспекти проучени в нейни книги и студии и отговорно представени във функцията им и предписвани от социологията на книга.

Но когато специалното внимание е към РЕЦЕПЦИЯТА, моята „консервативност“ не се примирява с подхода, защото той разводнява термина РЕЦЕПЦИЯ в множествени практики с различно предназначение (вкл. комерсиални). А и според моята „консервативност“ – те принадлежат на термина „КУЛТУРНА ПОЛИТИКА“! И особено се противи моята „консервативност“ да отдаваме рецепцията на политици!!! Апелирам тези практики в анализа да се обособят в графа „АГЕНТИ или ДЕЯТЕЛИ на

РЕЦЕПЦИЯТА". А за изборния резултат , който предшества рецепцията – да оставим субективност: индивидуална култура, традиция, носеща се във въздуха похвала и пр. Няма да обезоръжим рецепцията (само ще я опазим от външни диктати обезателно комерсиални или идеологически).

Предоставим ли я обаче на свободния личен избор – тя още от началния си миг ще потърси „споделяне“.

И много по-важно е, че ще опазим и *интимните измерения за естетическото*.

В ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Д-р на фил. науки Йонка Найденова в поредица свои научни книги интерпретира „унгарски реалии в българския художествен трансфер“ и постига – безусловно новаторски ТЕОРЕТИЧЕН МОДЕЛ на този тип литературна рецепция.

МОДЕЛЪТ е концепиран от РЕАЛЕН ПРОЦЕС, при това ТЕКУЩ-СЪВРЕМЕНЕН и е всестранно обоснован литературно – исторически.

Позволявам си вместо нея (защото тя не се е осмелила) да го дефинирам: *Литературната рецепция е процес на споделена „другост“*.

С това разбиране можем да прогнозираме предстоящото функциониране на модела не само в регионален, но и в универсален план.